

MINEKE SCHIPPER
SĂ NU TE CĂSĂTOREȘTI
CU O FEMEIE CU
PICIOARE MARI

Femeile în proverbe din întreaga lume

Traducere din limba engleză
de Emilia Vasiliu

1. Corpul femeii

Când se naște o fată să n-ai grijă de ea, va crește ca un cactus; când se naște un băiat să ai mare grijă de el, așa cum ai face cu un trandafir. (proverb din Rajasthan)

În calitatea lui de punct de început pentru orientarea în viață, corpul uman a fost o nesecată sursă de imagini proverbiale pentru oamenii din întreaga lume. Grație corpului nostru ne mutăm dintr-un loc în altul; grație corpului putem să manevrăm obiecte și să creăm, vindecăm sau distrugem tot ce atingem din lumea care ne înconjoară. Alături de corp trecem prin diferitele etape succesive ale vieții, de la naștere până la moarte. Corpul ne face să ne îngrijorăm în privința bolilor, handicapurilor sau a lipsei de atractivitate fizică. Corpul este necesar pentru a face dragoste, pentru a rămâne însărcinată și pentru a avea copii. Mulțumită corpului nostru putem să atingem și să gustăm, să vorbim și să ascultăm, să acumulăm și să împărtășim cunoștințe, să muncim și să ne relaxăm. Corpul ne dezvăluie și caracterul și dispozițiile, fie că suntem dominanți sau supuși, temători sau curajoși, obosiți sau energici, prietenoși sau nervoși, frustrați, triști sau fericiți. Temele de bază ale proverbelor se nasc din experiențele și activitățile umane elementare. Prin corp exprimăm ce simțim și cine suntem – sau cel puțin cine avem voie să fim sub toată presiunea socială la care suntem toți supuși mai mult sau mai puțin – în

contextul cultural în care trăim. Atunci, nu este surprinzător că proverbele au luat corpul în serios.

Din cap până în picioare

Cine se căsătorește cu o femeie pentru corpul ei va pierde corpul și va rămâne cu soția. (proverb din limba mandinka/olandeză/limba papiamentu)³⁰

Peste tot în lume corpurile bărbaților sunt, în medie, mai mari decât trupurile femeilor: diferența ajunge la aproximativ zece centimetri. La naștere bebelușii de sex masculin tind să fie mai lungi și mai grei decât cei de sex feminin, iar același lucru rămâne valabil și în cazul bărbaților adulți: aceștia sunt, în medie, cu aproximativ 10% mai grei și 7% mai înalți decât femeile. Totuși, conform statisticilor, fetițele sunt mai puțin vulnerabile în fața bolilor decât sunt băieții și există mai puțini bebeluși băieți care se nasc morți decât fete.³¹ „O fată este un măslin, un băiat e un mormoloc“, spun cei din populația Ovambo din Namibia și Angola, ceea ce înseamnă că fata crește mai repede decât băiatul. În situații de sărăcie, o fată care are mulți frați poate să ajungă în situația în care nu are suficientă mâncare. „Crescută printre băieți, o fată se șubrezește“, observă un proverb Gikuyu, ceea ce înseamnă că, atunci când hrana disponibilă este limitată, băieții, care sunt mai puternici din punct de vedere fizic de obicei vor lua pentru ei cea mai mare parte a resurselor alimentare disponibile.

Deși bărbații adulți au în mod normal oase mai solide și mai multă forță musculară decât femeile, femeile adulte par să fie mai vivace și mai rezistente decât bărbații, fizic și psihologic, cu o speranță de viață și o longevitate medie mai mari, așa cum reiese din statisticile lumii.

Statură și înfățișare

O femeie care își iubește bărbatul spune: „Mă uit de jos la tine“. (proverb twi)

Dimensiunea superioară și forța fizică mai mare a femeilor, precum și faptul că femeile sunt cele care dau naștere au avut consecințe ample pentru istoria omenirii raportată la sexe. În multe privințe cei de sex masculin au putut să își folosească eficient dimensiunea și forța pentru propriile câștiguri și avantaje.

Statura fizică joacă un rol în relațiile de putere, probabil din cauza simplului fapt că oamenii mai mici trebuie „să se uite de jos“ la cei mai mari, iar cercetătorii behavioriști au susținut că oamenii mai înalți ar putea să îi impresioneze pe alții doar pentru că măsoară mai mult în înălțime. De fapt, același fenomen se poate observa și în relațiile sociale. Oamenii de rang înalt își accentuează importanța prin faptul că stau pe locuri „mai înalte“, iar împărații, regii și reginele nu doar că stau pe tron, ci își și pun coroane pe capete, ceea ce îi face și mai înalți, iar astfel și mai importanți. Bărbații înalți sunt adesea considerați a fi mai atrăgători decât cei scunzi, iar lumea presupune că există o corespondență „firească“ între statura bărbaților și importanța socială.³² Femeile s-ar putea să fie mai predispuse să prefere ca parteneri bărbați mai înalți decât ele.

Majoritatea femeilor și toți copiii mici sunt fizic mai mici decât bărbații adulți și astfel ajung adesea să fie priviți de sus la propriu. În multe proverbe femeile și copiii sunt considerați la fel, „minori“. Atunci, doar prin dimensiune, femeile înalte par să încalce norma dominantă a staturii ideale pentru sexul de care aparțin. Ideea că femeile ar trebui să fie fizic mai mici decât soții lor este adesea exprimată explicit:

Ghinionul meu este suportabil, a spus bărbatul, și s-a căsătorit cu o soție mică. (proverb frisian)

Respect pentru oameni și cărți

În cazul femeilor, ghinioanelor și a castraveciilor, cei mai mici sunt întotdeauna cei mai buni. (proverb unguresc)

Femeile și sardinele – cu cât mai mici, cu atât mai bune. (proverb spaniol)

Femeile și sardinele: alege-le pe cele mici. (proverb portughez, brazilian/spaniol, argentinian)

O soție și un plug se manevrează cel mai bine când sunt mai mici decât bărbatul. (proverb Oromo)

Unei soții îi place o oală mică; unui soț îi place o soție mică. (proverb Khiongha)

Dimensiunile mici par să sugereze și tinerețe (sau caracterul copilăros?): „O femeie mică arată mereu de parcă abia s-a măritat“ (proverb italian). Statura corporală mare sau mică este folosită în egală măsură cu sens propriu și figurat. Femeile mici s-ar putea să pară mai ușor de controlat din punct de vedere fizic decât cele mai mari, dar acest aspect tot nu pare să garanteze o relație ușoară, așa cum avertizează un proverb german: „Chiar și o femeie mică îl depășește pe Diavol în șiretenie“, proverb cu variante corespondente și în alte limbi europene. Același mesaj este prezentat metaforic în America Latină:

Esenta bună vine într-un recipient mic, dar la fel vine și otrava. (proverb spaniol, chilian/cubanez)

Ce le lipsește în mărime au în plus la viclenie. (proverb spaniol, bolivian)

În proverbe, o femeie care este fizic mai înaltă decât parțenerul ei este considerată a fi departe de ideal. Un proverb Ashanti prezintă problema astfel: „Când o femeie înaltă cară nuci-de-cocos, păsările i le mănâncă de pe cap“. O femeie înaltă care cară cu mândrie nuci într-un bol deasupra capului este prezentată ca una care epatează și este avertizată că va fi pedepsită pentru aceasta. Explicația implicită este că un astfel de

comportament „masculin“ este blamat la o femeie. Proverbul este un avertisment pentru fetele care afișează ceea ce societatea consideră a fi trăsături masculine, iar nucile-de-cocos sunt o metaforă pentru „lumea bărbaților“: câtă vreme bărbații trăiesc și sunt în zonă o femeie nu are voie să spargă nuci.³³ Proverbul le amintește femeilor să se abțină de la a se implica în roluri menite pentru bărbați.

Desigur, în viața reală se mai întâmplă ca femeile să fie mai înalte decât un bărbat de înălțime medie, iar în acele cazuri proverbele oferă societății argumente care să facă în așa fel încât problema să nu ajungă să fie prea serioasă. Încercând să invoce bizarul prejudiciu pe care l-ar aduce bărbaților statura impunătoare a unei femei, un proverb nord-american șoptește în întuneric că „O soție mare și un hambar mare nu-i vor face niciodată rău unui bărbat“, în timp ce un proverb polonez susține că prevenția este mai bună decât tratamentul: „Alege-ți o soție cu aceeași greutate, dacă nu vrei ceartă tot timpul“.

Atunci când un bărbat nu este înalt și puternic așa cum ar trebui să fie, există suficiente proverbe care să aline, mai ales în Africa, și care susțin că dimensiunea lui mărunță nu îi anulează superioritatea față de femei. El ține oricum frâiele:

Un bărbat, chiar și un bărbat mic, va fi considerat mareț în comparație cu femeile. (proverb arăbesc, libanez)

Chiar și mic, bărbatul este bătrân. (proverb Minyanka)

Respectul față de vârstele înaintate, și mai ales față de prestigiul bărbaților bătrâni, așa cum apare în proverbul Minyanka de mai sus, este extins astfel la superioritatea genului masculin ca atare. Masculii au întotdeauna întâietate, chiar și când sunt mici, susține argumentul. Din motive de siguranță uneori se susține că bărbații nu pot fi înjosiți în timpul vieții datorită naturii lor propriu-zise. Așa cum spune o zicătoare Ashanti: „Nu există bărbați mici“, pentru că fiecare bărbat este din

Respect pentru oameni și cărți

oficiu „peste“ orice femeie. Un proverb Gikuyu din Kenya este pe deplin de acord: „Bărbatul depășește copilăria, dar femeia nu depășește niciodată feminitatea“, iar un proverb german confirmă o ierarhie similară când spune că „Băieții vor ajunge bărbați, fetele vor ajunge mirese“.

Populația vest-africană Mamprusi din Burkina Faso spune destul de simplu că „O femeie nu poate să devină bărbat“, ceea ce înseamnă că nu există nicio modalitate prin care se poate modifica vreodată statutul de gen pe care îl primești la naștere.

Populația Ngbaka din Republica Centrafricană a luat atât de în serios problemele staturii minione cu care se confruntă bărbații, încât au inventat câteva metafore proverbiale reconfortante:

O sfoară mică leagă un snop mare.

O veveriță mică poate să ridice o nucă mare.

Șoimul mic poate să ridice în zbor un pui mare de pasăre.

Sfoara mică se referă la un bărbat mic, în timp ce snopul mare reprezintă o femeie înaltă. Proverbul susține și justifică faptul că un bărbat minion se poate căsători fără dificultate cu o femeie înaltă. În condițiile în care situația inversă nu este una obișnuită, „dezechilibrul de gen“ de natură fizică din cuplu trebuie să fie compensat de un argument convingător. „Înălțimea“ snopului se referă metaforic la orice alte calități superioare pe care le-ar putea avea femeia, iar bărbatul nu. Toate cele trei mesaje susțin că un soț scund se poate căsători fără niciun risc cu o femeie uriașă, pentru că el va rămâne la putere, conform regulii stabilite că cel mai mic dintre cei puternici (adică bărbatul) va fi întotdeauna mai puternic decât cel mai înalt dintre cei slabi. Această idee este exprimată și în proverbul populației Ikwere care spune că: „Indiferent de dimensiunile femeii, bărbatul este cel care o încăleacă“, alte variante fiind formulate cu „se urcă pe ea“ sau „o călărește“, toate însemnând că el stă deasupra în timp ce fac dragoste și

astfel nu poate exista nicio urmă de dubiu în privința șefului, așa cum bine a înțeles Lilith atunci când s-a certat cu Adam pe acest subiect. În proverbele despre femeile înalte în sens figurat se caută multe soluții pentru a le menține pe acestea „mărunte“ în sensul de ne semnificative, așa cum vom vedea.

De fapt, chiar, înalt sau scund, de ce ar trebui să-și bată capul vreun pic un bărbat cu dimensiunea corpului femeii, dacă tot e el în poziția de control? Ceea ce pare a fi cel mai neliniștitor aspect la corpul femeiesc e mai degrabă fertilitatea decât mărimea și cam vreo mie de proverbe din colecția mea se referă la această problemă esențială. „De ce are nevoie o mireasă înaltă are nevoie și una scundă“, așa cum pun problema membrii populației Digor din Federația Rusă. Iar cei din Oromo susțin că: „O fată și o pipă de lut nu sunt niciodată prea mici“. Cu alte cuvinte, fetele tinere sunt suficient de mari pentru a fi măritate și, în sens mai larg, lucrurile s-ar putea să pară mici, dar tot servesc scopului pe care îl au. Caracterul mic din proverbul Oromo se referă la sexul fetei. Proverbele exprimă universal faptul că posteritatea este primul loc în care bărbații au nevoie de femei – și femeile, bărbații: prima și principala utilitate a femeii este fertilitatea – pe lângă faptul că ea trebuie să-și facă „treaba de femeie“. Chiar și așa, tema staturii și iminenta amenințare transmisă de potențiala înfățișare impozantă a unei femei au fost mult abordate în proverbe.

În lumea animalelor se întâmplă frecvent ca masculii din specie să fie cei care trebuie să se afișeze ostentativ pentru a atrage femelele. Dintre păsări păunii curtează păunițele cu penajul lor colorat, cu cozile seducătoare și cu frumusețea lor. Așa se întâmplă și la unele mamifere, cum sunt leii, care impresionează prin coame, sau cerbii, care își folosesc coarbele pentru a-și ține rivalii la distanță.³⁴ În universul uman, în general s-a luat de bun că frumusețea ar fi o trăsătură feminină. Numeroase proverbe transmit avertismente despre capcanele seducției feminine, prezentându-le pe femei mai ales

Corpul femeii a fost adesea imaginat ca fiind atât de generator de confuzii, încât în unele contexte religioase ori culturale se impune ca trupul femeii, capul și chipul să fie ascunse sub haine și văluri pentru a preveni „haosul” în rândul bărbaților. Proverbele nu insistă ca fețele, părul și bărbile bărbaților să fie ascunse și acoperite pentru a preîntâmpina dorințele și „confuzia” sexuală în rândul femeilor. Dacă nu vor să-și piardă buna reputație, femeile nu trebuie să râvnească deloc la corpul bărbaților, în timp ce majoritatea proverbelor care fac referire la trupul femeilor reflectă dorința și chinul bărbaților.

În Europa sâni erau acoperiți în trecut, iar primul decolteu european pare să fi apărut în timpul Renașterii. Dacă este ade-vărat că, în contextul lumii occidentale, expunerea la corpuri are loc într-un spațiu în care nivelul autocontrolului indivi-dual este la cote mari, faptul că femeile își expun corpurile cu din ce în ce mai multă încredere ar putea sugera o măsură a stăpânirii de sine (la bărbați) care le permite femeilor să își arate trupurile fără a fi acuzate de indecență, conform ideii că cineva nu se poate expune decât acolo unde i se garantează că nu se supune unui risc de exploatare. Atunci înseamnă că în locurile în care femeile își acoperă (capul și) corpul ar exista o lipsă de încredere și de „siguranță sexuală.”³⁵

Oricum, diferența fizică dintre corpurile femeilor și ale băr-baților s-a redus în mare parte la ce se arată și la cum arată. E drept, începe să crească numărul bărbaților bine făcuți și sumar îmbrăcați pe canale media cum sunt revistele, filmele și videoclipurile. Totuși, per ansamblu, se expune comercial pe piața publicității mai multă nuditate feminină fermecătoare pentru a-i atrage pe consumatori. În Europa de Vest, mai mult decât în oricare alt loc din lume, sâni, abdomenele și fesele femeilor sunt promovate agresiv pe panouri de mari dimen-siuni, ceea ce nu pare să îi deranjeze pe mulți (cel puțin nu se

aud prea multe plângeri). La fel ca în proverbe, este evident cine este obiectul și cine se uită.

Această dezvoltare pe termen lung, raportată la eterna con-curență pentru reproducerea selectivă, a fost explicată după cum urmează. În contextul evoluției, femeile și-au dorit ca tații copiilor lor să fie cei mai buni candidați masculini posibili și au încercat să fie cât de seducătoare s-a putut pentru a-și atinge scopul, adică pentru a găsi un candidat mai bun pentru reproducere decât rivalele lor. Pe parcursul istoriei omenirii bărbații au interiorizat instinctiv imaginea pe care o aveau pentru idealul corpului feminin și pentru ce considerau a fi atractivitatea fizică la o femeie. Astfel, femeile au devenit „sexul frumos.” Totuși, femeile și-au dezvoltat treptat o imagine ideală pentru sexul bărbătesc care are mult mai puțină legătură cu fizicul: acestea au ajuns să aprecieze la bărbați calități cum ar fi inteligența, spiritul și creativitatea. Faptul că forța fizică și statura bărbaților și-au pierdut treptat o bună parte din valoarea pe care o aveau ca factori de selecție pare să fi avut un efect esențial asupra comportamentului masculin: bărbații au fost puternic stimulați să își dea silința în direcția realiză-rilor necesare și au reacționat cumiți și în mod activ. Totuși, majoritatea bărbaților nu s-a abținut niciodată de la a insista asupra interesului pasionat pe care îl au față de frumusețea fizică a femeilor, iar femeile s-au luptat fără încetare pentru frumusețe și au lucrat la a se înfrumuseța.³⁶

Cineva s-ar putea întreba dacă Bertrand Russell nu a fost cumva influențat de schița de mai sus a istoriei omenirii – sau de proverbele care oglindesc efectele acestor tendințe – atunci când a spus că femeile tind să-i iubească pe bărbați pentru caracterul lor, în timp ce bărbații tind să le iubească pe femei pentru aspectul lor.